

Kunnskapsdepartementet

Deres ref: 16/2145

Vår ref: 16/65/ST

Dato: 25. mai 2016

INNSPILL TIL STORTINGSMELDING OM HUMANISTISK FORSKNING OG UTDANNING

Vi viser til Kunnskapsdepartementets brev av 12. februar d.å. og takker for invitasjonen til å komme med innspill til arbeidet med en melding til Stortinget om humanistisk forskning og utdanning (humaniorameldingen).

Norsk teater- og orkesterforening (NTO) er arbeidsgiver- og interesseorganisasjon for profesjonelle, offentlig støttede virksomheter innenfor musikk og scenekunst. Foreningen har 46 medlemmer. Medlemmene består av nasjonale og regionale institusjoner, samt offentlig støttede produserende og programmerende teatre, scener, orkestre, musikkensembler og kor. I 2015 sto NTOs medlemmer for 12 000 forestillinger/konserter, et totalt publikumstall på ca. 2,5 millioner og en samlet omsetning på over 3 milliarder kroner.

NTO setter stor pris på regjeringens initiativ til å utarbeide en egen stortingsmelding om humaniora. Vi leser dette som et tydelig signal om at regjeringen verdsetter humaniora som et sentralt satsingsområde, og ser frem til at den varslede meldingen kan legge grunnlaget for en forsknings- og utdanningspolitikk som bidrar til å sikre samfunnets fundamentale behov for humanistisk kunnskap.

Vi merker oss at regjeringen ønsker å belyse humanioras *relevans* i den kommende meldingen, og at begrepene «kvalitet» og «relevans» brukes om hverandre når regjeringen ønsker «å rette søkelyset mot kvaliteten ved å belyse humanioras [...] relevans». I likhet med bl.a. Norges Museumsforbund mener vi kvalitet er et begrep som bør diskuteres og presiseres i stortingsmeldingen. Etter vårt syn er det også avgjørende at meldingen bidrar til å skape aksept for at humanioras relevans eller nytte må ses i et langsiktig mer enn et kortsiktig, og et indirekte mer enn et direkte perspektiv.

Kunnskapsdepartementet ber om innspill i lys av problemstillinger knyttet til humanioras

- Faginterne relevans
- Samfunnsrelevans
- Arbeidslivsrelevans
- Skolen og lærerutdanningen

NTOs innspill er konsentrert om de tre siste punktene og ser humanioras og kunstens verdi i nær sammenheng. Humaniora er ikke bare en forutsetning for de kunstneriske virksomhetene, som forvalter og formidler av kunnskap om kunsten, men også en viktig legitimeringspartner i en pluralistisk argumentasjon for kunstens, kulturens og humanioras grunnleggende samfunnsverdi.

I Kunnskapsdepartementets invitasjon gis det ingen definisjon av humaniora, et begrep som heller ikke lar seg så lett avgrense. Humaniora brukes gjerne som samlebegrep for nokså ulikeartede akademiske disipliner som kultur- og språkfag, filosofi, idéhistorie, religionsvitenskap og alle estetiske fag, samt deler av historiefaget, arkeologien og antropologien. Noe av det som ofte fremholdes som felles for de humanistiske fagene er interessen for tolkning og historie. De humanistiske fagene forvalter og formidler kunnskap om menneskets kultur, yringer, verdier og normer gjennom tidende.

SAMFUNNSRELEVANS – OFFENTLIGHET OG DANNELSE

Etter vårt syn er det viktig at den betydningen humanistisk kunnskap har for samfunnsdannelsen, demokratiet og en kritisk offentlighet blir tydelig formulert som utgangspunkt for politikktutforming.

I et samfunn preget av raske endringer, migrasjon og større kompleksitet må vi kunne forholde oss til et stadig bredere ytringsmangfold og kommunisere på tvers av kulturelle forskjeller. Vi må lære oss å se, lytte og lese kritisk og anstrenge oss for å innta uvante synsvinkler for å gripe det som er ukjent og annerledes. I nær relasjon til hverandre er humaniora, kunsten og kulturen i denne situasjonen helt nødvendig, og viktigere enn noen gang, for å utdanne kompetente borgere til deltakelse i det kommunikasjonsfellesskapet som er fundamentet for et fungerende demokrati.

Vi viser også til rapporten *Hva skal vi med humaniora?* (Fritt Ord, 2013) som kobler nytte og dannelsen i et begrep om beredskap. Her betraktes humaniora som «et reservoar av innsikt i verdens språk, kulturer og historier» og tilskrives derigjennom en uunnværlig samfunnsmessig beredskapsfunksjon som kan gjøre oss bedre rustet til å forstå og takle samtidens store utfordringer. I rapporten argumenteres det også godt for humaniora som en sentral bidragsyter for å forstå brytningene mellom det nasjonale og globale. De humanistiske fagene og leverer kunnskap, begreper, betraktningmåter, korrektiver og kritikk når vi som nasjon skal forhandle oss frem til hva vi har felles til tross for alle ulikheter – stilt overfor krevende identitetsutfordringer.

NTO vil særlig understreke hvor viktig humaniora er som en nødvendig forutsetning for kunsten og kunstforståelsen i samfunnet. I dagens samfunn er det et påtrengende behov for å styrke fortolkningskompetansen og resepsjonssiden i kunsten som er under press fra mange hold. Vi ser at kunst- og kulturfagene som humanistisk kunnskapsfag nedprioriteres i utdanningssystemet og at det seriøse ordskiftet om kunsten marginaliseres i mediene.

En av humanioras viktigste funksjoner i et levende demokrati er å levere ressurser til den offentlige kultur- og samfunnsdebatten. Som forvalter og formidler av kunnskap om kunst og kultur er humaniora ikke minst en sentral leverandør av begreper, teorier og perspektiver til det offentlige ordskiftet om kunsten, herunder kunstkritikken. En viktig forutsetning for at humaniora skal ivareta denne funksjonen er en nærhet mellom den akademiske og offentlige debatten, og at den kunnskapen forskningen frembringer når ut i samfunnet.

I denne sammenheng vil vi også understreke betydningen av at humanistisk kunnskap og kompetanse verdsettes høyere når det nedsettes offentlige utvalg som skal analysere og mene noe om samfunnsutviklingen.

ARBEIDSLIVSRELEVANS – HUMANIORA SOM REKRUTTERINGSARENA OG KUNNSKAPSPRODUSENT

For musikken og scenekunsten er det essensielt at det finnes levende humanistiske utdannings- forskningsmiljø, både med tanke på rekruttering og kunnskapsproduksjon.

Humaniora er en viktig rekrutteringsarena for profesjonelle til bransjen. For eksempel har et stadig større antall produsenter, dramaturger, teatersjefer, musikk- og teaterkritikere og fremtredende scenekunstnere humanistisk bakgrunn. Denne tilførselen av humanistisk kompetanse og kunnskap i den praktiske utøvelsen har utvilsomt betydning for den faglige utviklingen i bransjen.

Like viktig for musikken og scenekunsten er humaniora som forvalter og formidler av kunnskap også om kunsten. For de kunstneriske virksomhetene er det vesentlig at det finnes en autonom, akademisk samtalepartner som kan analysere kunstens verdi og utfordre de tradisjonene og praksisene som virksomhetene forvalter, med historiske og teoretiske betrakningsmåter. Anerkjennelsen for intellektuell kunnskapsproduksjon er høyere i bransjen i dag enn for få år siden, og academia og den praktiske utøvelsen er i ferd med å tilnærme seg hverandre.

Likevel ser vi et tydelig behov for å styrke denne dialogen ytterligere. Tettere kontakt er nødvendig for at kunnskapsbehov i større grad kan fanges opp av forskningsmiljøene, men også for at fag som teatervitenskap og musikk har tilstrekkelig innsikt i tenkemåter, arbeidsmåter og handlingsvilkår som preger de kunstneriske praksisene. Like viktig er det at de kunstneriske virksomhetene oftere tar i bruk allerede eksisterende kunnskap og er i fortløpende dialog med grunnleggende, forskningsbaserte analyser og refleksjoner over egen virksomhet. Forskningens nærhet til bransjen er således viktig for å sikre både kvalitet og relevans, selvsagt uten at en slik bransjenærhet på noen måte skal gå på bekostning av nødvendig kritisk distanse og forskningens uavhengighet.

I dette perspektivet er utfasingen av teatervitenskap ved Universitet i Oslo sterkt bekymringsverdig. Det er i Oslo konsentrasjonen av teaterinstitusjoner er høyest, og det er i denne regionen to av de tre høyere teaterfaglige utdanningene (Teaterhøgskolen ved

Kunsthøgskolen i Oslo og Akademi for scenekunst ved Høgskolen i Østfold) er lokalisert. Dialogen mellom disse miljøene er av stor betydning for utviklingen i norsk teater, og utviklingen av teatervitenskap i Oslo hemmer den tilnærmedesprosessen som har funnet sted de senere årene. Det teatervitenskapelige miljøet i Norge er nå redusert til 2/3 av det vi hadde før den såkalte SAK-prosessen (universitetenes og høgskolenes arbeid med samarbeid, arbeidsdeling og konsentrasjon) begynte i 2009 med det som mål å få sterkere utdannings- og forskningsmiljøer. For å svare på samfunnets kunnskaps- og kompetansebehov trenger vi flere fagmiljøer, ikke færre. Med reduserte muligheter for meningsbrytning er vilkårene for den videre utviklingen av faget, kunstlivet og det offentlige ordskiftet om scenekunsten betydelig svekket.

SKOLEN OG LÆRERUTDANNINGEN

I lys av humanioras grunnleggende samfunnsbetydning må de humanistiske fagene betraktes som en sentral del av basisutdannelsen og verdsettes høyere og styrkes i hele utdanningsløpet.

I et samfunn preget av «kompleksitet, større mangfold og raskere endringstakt» (NOU 2015:8) er det et særlig behov for å styrke elevenes kompetanse i å forstå, tolke og reflektere kritisk over et mangfold av ytringsformer, herunder kunstneriske ytringer. De humanistiske fagene bidrar nettopp til en slik fortolkningskompetanse med stor verdi for demokratiet og samfunnsutviklingen fremover.

Et bredt kompetansebegrep forankret i skolens dannelsesoppdrag bør derfor innebære en styrking av de humanistiske fagene og resepsjonssiden i kunsten. Kunstforståelse og kritisk refleksjon over kunsten krever fagkunnskap og historiske og teoretiske referanserammer. I dette perspektivet er det vel så viktig å styrke de estetiske fagene som humanistiske kunnskapsfag, som det er å styrke utøversiden ved disse fagene.

Det er gledelig at Kunnskapsdepartementet i Meld. St. 28 *Fag – Fordypning – Forståelse* tar til orde for å styrke de estetiske fagene i skolen og understreker at den planlagte fagfornyelsen omfatter disse fagene. Imidlertid mener vi fellesbetegnelsen «praktiske og estetiske fag» bør vurderes. Etter vårt syn legger man best til rette for en styrking og fornyelse av innholdet i de estetiske fagene gjennom et tettere samvirke med kunst- og kulturdelene i andre fag, herunder samfunnsfag, etikkfag, norsk og språkfag – snarere enn ved å samle de estetiske fagene sammen med mat og helse og kroppsøving i fagområdet «praktiske og estetiske fag». Vi mener også at det er behov for å styrke kulturdelen i de nevnte fagene, og NTO er kritisk til anbefalingen i NOU 2015:8 om å redusere kultur- og litteraturdelen i språkfagene.

Vi er også glade for at departementet vil vurdere om det for nye lærere skal innføres kompetansekrav for å undervise i estetiske fag i grunnskolen slik at elevene vil bli undervist av lærere med større fagkunnskap enn hva som er tilfellet i dag. I 2014 manglet nærmere 40 pst. av lærerne som underviser i musikk, og nærmere halvparten av de som underviser i kunst- og håndverk i grunnskolen, faglig fordypning. Kun én av fire musikk lærere og én av fem lærere i kunst og håndverk har kompetanse i faget tilsvarende 60 studiepoeng eller mer (jf. Kompetanseprofil i grunnskolen. Hovedresultater 2013/2014, SSB). Dette viser med all tydelighet behovet for å styrke lærerkompetansen i de estetiske fagene.

NTO har ved flere anledninger understreket behovet for en mer koordinert kultur- og utdanningspolitikk, som sikrer at satsingen på barn og unge i kultursektoren følges opp med en tilsvarende satsing på de humanistiske og estetiske fagene i skolen og lærernes kompetanse i disse fagene

Mange musikk- og scenekunstinstitusjoner setter i dag store ressurser inn på formidlingsprogram overfor barn og unge, delvis for å kompensere for skolens sviktende satsning og delvis fordi det er i institusjonenes langsiktige interesse å gjøre dette. På denne bakgrunnen etterlyser vi en tydeliggjøring av skolens ansvar og en gjennomgang av rollefordelingen mellom skolen og kunstinstitusjonene for å sikre et fremtidig kompetent publikum og likere muligheter på tvers av sosiale og kulturelle skillelinjer.

Vi viser også til Den kulturelle skolesekken som er under omorganisering. En viktig motivasjon for omorganiseringen og en del av Kulturtankens mandat er å forbedre samarbeidet mellom skole- og kultursektoren. Vi vil understreke at en forutsetning for å lykkes i dette arbeidet er en parallell styrking av de humanistiske og estetiske fagene i skolen og en profesjonalisering av mottakerapparatet. Det må legges til grunn at tilbudet gjennom DKS skal supplere, og på ingen måte erstatte, kunst- og kulturfagopplæringen i skolen.

NTO imøteser en grundig diskusjon om hvilken plass og funksjon de humanistiske og herunder estetiske fagene skal ha i fremtidens skole.

Vi mener også at universitetene bør bidra til at skolen er på høyde med kunnskaps- og samfunnsutviklingen, og er enige med Kunnskapsdepartementet i at læreryrket og rollen som lærerutdanner må være en relevant karrierevei for gode humanister. Det er etter vårt syn en positiv trend at et større antall humanister blir lærere og kan bidra til å styrke kvaliteten og fagkompetansen i skolen. I likhet med Samfunnsvitene vil vi likevel understreke at det er og skal være et skille mellom klassiske universitetsfag og profesjonsrettede fag. De humanistiske fagene må sikres en fortsatt tydelig profil som autonome universitetsfag, noe som setter grenser for i hvor stor grad de kan innrettes mot skolens behov.

RAMMEVILKÅR

Humanioras plass i overordnede forskningsstrategier

Vi ser frem til at humaniorameldingen kan legge et solid grunnlag for at de humanistiske fagene i fremtidige overordnede forskningsstrategier og langtidsplaner får større plass som selvstendige fagområder, og ikke reduseres til mulige underleverandører til andre utdannings- og forskningsoppgaver med antatt større legitimitet.

I den siste langtidsplanen for forskning og utdanning omtales humaniora i en tverrfaglig mer enn en fagdisiplinær sammenheng. Det er viktig at humaniora inngår i tverrfaglige sammenhenger og anerkjennes som en sentral bidragsyter innenfor prioriterte satsingsområder. Likevel mener vi de humanistiske fagene skulle vært viet langt mer oppmerksomhet som selvstendige fagområder, slik at humaniora ikke inngår kun som hjelpefag, men gis anledning til å bidra i tverrfaglige forskningssatsinger i tråd med egne definerte problemstillinger, betraktningmåter, teorier og metoder.

Finansiering og forslag om nasjonal plan for prioriterte fagområder

I langtidsplanen for forskning og høyere utdanning varsles økte bevilgningene til forskning og utvikling (FoU) til 1 prosent av bruttonasjonalproduktet (BNP), med sikte på at målet er nådd innen 2020. Det er viktig at humanistisk forskning får del i den forventede generelle veksten til forskning, både gjennom institusjonenes grunnbevilgninger og finansieringen via Forskningsrådet.

I dag finansieres humanistisk forskning først og fremst gjennom rammebevilgningen til universiteter og høyskoler. Humaniora tiltrekker seg en beskjeden del av de konkurranseutsatte midlene som kanaliseres gjennom Forskningsrådet og EUs rammeprogram. Samtidig gjør dagens økonomiske insentivsystem (hvor den mest utslagsgivende indikatoren er antall studiepoeng) tidvis vilkårlige utslag i dimensjoneringen av fagområdene.

Med et finansieringssystem som skaper større konkurranse om studentene, risikerer små fag å bli nedlagt ved mange institusjoner. Dette til tross for at behovet for en «nasjonal kompetanseberedskap» skulle tilsi at de ble opprettholdt. Vi mener at forskningspolitikken må legge til grunn og akseptere at mange av humanioras fag nettopp er organisert i små og spredte enheter, og vi stiller oss svært kritiske til Produktivitetskommisjonens hentydning om at det bør finnes mekanismer for å sikre at studietilbud med få søkere eller svake forskningsmiljø legges ned. Det kan på ingen måte settes likhetstegn mellom små, sårbare fag og «uviktige» fag.

På denne bakgrunnen støtter vi forslaget i rapporten *Hva skal vi med humaniora* om at det utredes en nasjonal plan for prioriterte fagområder, som ikke nødvendigvis lønner seg i den nye undervisningsøkonomien, men som må kunne tenkes inn i «nasjonens kulturelle beredskap».

Vi vil også understreke at de humanistiske fagene ikke kan dimensjoneres eller tilpasses arbeidsmarkedenes varierende behov som om de var profesjonsfag. Dette er fag som

kvalifiserer bredt og grunnleggende. Vi mener at Produktivitetskommissjonen anlegger et kortsiktig perspektiv og legger til grunn et snevert relevansbegrep når de antyder at for mange velger humanistiske og samfunnsvitenskapelige fag i forhold til arbeidsmarkedenes behov og hevder at disse fagene har fått for stor plass i utdanningssystemet på bekostning av realfag og teknologi.

Humaniora og Kulturdepartements sektoransvar

NTO har ved flere anledninger tatt til orde for å styrke den humanistiske grunnforskningen for å imøtekomme kulturlivets langsiktige kunnskapsbehov og for å sikre en mer kunnskapsbasert politikktutforming.

Solide humanistiske og estetiske fagmiljøer ved universitetene er essensielle for å sikre den grunnleggende forskningen i seg selv, men også som leverandører av begreper, teorier og betraktningmåter i den mer brukerrettede kulturforskningen. I dag dominerer samfunnsvitenskapelige innfallsvinkler, og det er viktig at humanistiske og estetiske perspektiver og analyser blir mer fremtredende.

Vi vil derfor understreke betydningen av at de humanistiske fagenes situasjon også innreflekteres i en langsiktig og systematisk satsing på rekruttering, kompetansebygging og miljøstimulering for å styrke forskningen på kulturområdet, i nær dialog mellom Kunnskapsdepartementet og Kulturdepartementet.

Formidling og det offentlige ordskiftet

For å sikre humaniora som bidragsyter til et kunnskapsbasert offentlig ordskifte, er det særlig viktig at det finnes insitamentet og virkemidler som stimulerer formidling til den interesserte allmenheten og sikrer nødvendig nærhet mellom den akademiske fagdebatten og den brede, offentlige debatten.

Vi viser til diskusjonene om «tellekantsystemet» som innebærer at poeng for vitenskapelig publisering i anerkjente vitenskapelige tidsskrift danner en del av grunnlaget for resultatbasert omfordeling i tildelingene til universiteter og høyskoler. Det er stilt spørsmål ved hvor hensiktsmessig det er å operere med et markant skille mellom vitenskapelig og allmenn publisering innenfor humaniora og samfunnsfag, og om denne indikatoren kan føre til en større avstand mellom den akademiske fagdebatten og den brede, offentlige debatten når for eksempel bøker utgitt på allmennforlag og artikler i de allmenne tidsskriftene ikke teller. Det er også uttrykt bekymring for utviklingen av norsk som fagspråk, ettersom de aller fleste tidsskriftene som rangeres høyest er internasjonale fagtidsskrifter. Etter vårt syn kan det være verdt å se nærmere på denne delen av finansieringssystemet, og eventuelt korrigerer eller supplere insitamentet for vitenskapelig publisering med publiseringsstøtte eller andre typer virkemidler som kan fremme og oppmuntre til allmenn formidling.

For øvrig er vi enige med forfatterne bak rapporten *Hva skal vi med humaniora* i at humaniora behøver flere strenger å spille på i møtet med offentligheten. I tillegg til enkeltforskeres deltakelse i det offentlige ordskiftet, tas det til orde for at humanioras institusjoner bruker sine

ressurser til å skape nye arenaer for debatt og meningsutveksling «i samarbeid med et bredt spekter av ikke-akademiske organisasjoner og aktører». Musikk- og scenekunstinstitusjonene er verdifulle arenaer for meningsdannelse og meningsutveksling, og denne kjernefunksjonen kan styrkes også gjennom samarbeid med academia. Med henvisning til Grunnlovens §100 som «pålegger statens myndigheter å legge forholdene til rette for en åpen og opplyst offentlig samtale» ser vi frem til en offensiv og koordinert kunnskaps- og kulturpolitikk som sikrer nødvendige rammebetingelser for å opprettholde og videreutvikle en infrastruktur for meningsdannelse og meningsutveksling som en forutsetning for et velfungerende demokrati.

Vennlig hilsen

Norsk teater- og orkesterforening

Åse Ryvarden
styreleder

Morten Gjeltén
direktør

VÅRE MEDLEMMER

NTO har 46 medlemsorganisasjoner innenfor musikk og scenekunst. Medlemmene består av nasjonale og regionale institusjoner, samt offentlig støttede produserende og programmerende teatre, scener, orkestre, musikkensembler og kor.

Medlemsoversikt:

Teater og dans	Musikk og opera	Opera og dans
Kilden v/Agder Teater	BIT20 Ensemble	Bergen Nasjonale Opera
Akershus Teater	Det Norske Blåseensemble	Den Norske Opera & Ballett
BIT Teatergarasjen	Det Norske Kammerorkester	Kilden v/Opera Sør
Black Box teater	Det Norske Solistkor	
Brageteatret	Kilden v/Kristiansand Symfoniorkester	
Carte Blanche	Nordnorsk Opera og Symfoniorkester	
Dansens Hus	Oslo-Filharmonien	
Den Nationale Scene	Riksscenen	
Det Norske Teatret	Stavanger Symfoniorkester	
Det samiske nasjonalteatret Beaiwás	Stiftelsen Harmonien	
Dramatikkens hus	Trondheim Symfoniorkester	
Haugesund Teater	Rikskonsertene	
Hordaland Teater	Norsk Barokkorkester	
Hålogaland Teater	Barokkanerne	
Nationaltheatret	Edvard Grieg Kor	
Nord-Trøndelag Teater		
Nordland Teater		
Norsk scenekunstbruk		
Oslo Nye Teater		
Riksteatret		
Rogaland Teater		
Sogn og Fjordane Teater		
Teaterhuset Avant Garden		
Teater Ibsen		
Teater Innlandet		
Teater Manu		
Teatret Vårt		
Trøndelag Teater		
Årjelhsaemien Teatere		
Scenekunst Østfold		